

– TANULMÁNYOK –

A KIFEJEZÉS SZABADSÁGÁNAK ÉS A MAGÁNSZFÉRA VÉDELME NEK EGYENSÚLYA A STRASBOURGI BÍRÓSÁG ÍTÉLKEZÉSI GYAKORLATÁBAN*

ERIC BARENDT

a médiajog professzora (University College London)

I. Bevezetés

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (a továbbiakban: bíróság vagy strasbourgi bíróság) a *Von Hannover v. Germany*-ügyben¹ hozott, mérföldkőnek számító döntése óta az Emberi Jogok Európai Egyezménye által védett kifejezés szabadságának és a magánszféra védelmének egyensúlya a médiajogászok érdeklődésének középpontjában áll. Angliában a döntés némi szerepet játszott a *de facto* magánszféra-védelem formálódásában, melyet a médiával szemben még mindig a „bizalom megsértésének” *tortja* (*breach of confidence*) lát el.² Más európai jogrendszerekben, mint például a francia és a német, amelyekben e jog már régóta erős védelem alatt áll, a strasbourgi bíróság magánszféra védelmét érintő gyakorlata talán nem volt annyira meghatározó, mint Angliában, de az természetesen ott is irányadó. Figyelembe kell venni, hogy a strasbourgi bíróság hogyan határozza meg az egyensúlyt az egyezmény 8. cikkében szereplő jogok (a magánélet tiszteletben tartásához való jog, amely manapság magában foglalja a jó hírnévhez való jogot is) és a 10. cikk (a kifejezés szabadsága) között. A panaszos fél – akinek magánszférájához vagy hírnevéhez fűződő jogát megsértették, vagy akár a média –, aki pert vesztett a nemzeti bíróságok előtt, Strasbourghoz fordulhat annak eldöntésére, hogy az ítélet összeegyeztethető-e valamely fent említett, az egyezmény által védett joggal.

* A tanulmány eredetileg a *Journal of Media Law* 2009/1. számában jelent meg, magyar fordítását a szerző engedélyével közöljük.

¹ Application no. 59320/00 (2005) 40 EHRR 1.

² Lásd pl. a Lordok Háza ítéletét a *Campbell v. MGN*-ügyben [2004] 2 AC 457, a Court of Appeal döntéseit a *Douglas v. Hello* (No. 6) [2006] QB 125, a *McKennitt v. Ash* [2008] QB 73, és a *Murray v. Express Newspapers plc.* [2008] EMLR 12 ügyekben, valamint Eady bíró közelmúltbeli döntését a *Mosley v. News Group Newspapers Ltd.* [2008] EMLR 20 ügyben.

E tanulmány legfőbb szándéka, hogy áttekintse a strasbourgi bíróság ítékezési gyakorlatában kialakult egyensúlyt a kifejezés szabadsága és a magánszféra védelme között (V. és VI. pont). Röviden tárgyalja (a IV. pontban) az Egyesült Államok Legfelső Bírósága által e szembenálló érdekek kiegyensúlyozása érdekében választott megközelítést, tekintettel arra, hogy az éles kontrasztban áll a strasbourgi megoldással. A II. pont néhány olyan elméleti kérdést feszeget, amelyek relevánsak e jogok közötti konfliktus feloldásában, míg a III. pont az egyensúlyozási eljárást mutatja be olyan esetekben, amikor a kifejezés szabadsága a közérdek (például a nemzetbiztonság vagy a közrend) védelme érdekében kerül korlátozásra; azon tényezők, amelyeket a strasbourgi bíróság ezen eljárásban figyelembe vesz, talán nem alkalmasak arra, hogy az egyezmény által biztosított jogok ütközése esetén megoldást adjanak a felmerülő problémákra.

II. Elméleti szempontok

1. Jogok és közérdek

Egyes nézetek szerint a 'jog' fogalmával összeegyeztethetetlen annak megengedése, hogy azt a nemzetbiztonság vagy a közrend védelmének érve alapján korlátozni lehessen. Hiszen, mint Ronald Dworkin vélte,³ a jogok értelme az, hogy legyőzze azon utilitarista érveket, amelyek megengednék, hogy a szólásszabadságot a közérdek alapján korlátozni lehessen; a kifejezés szabadságának győzedelmeskednie kell a közérdek és a közrend érvein, hacsak utóbbiak nem kellően nyomósak, mint például vészhelyzet esetén. Jürgen Habermas úgy látta, hogy az egyensúlyozás megfosztja az alapvető jogokat normatív erejüktől.⁴ Álláspontja szerint ez az eljárás 'célokká' fokozza le őket, amelyeknek ki kell vívniuk helyüket a jogalkotók és az államapparátus feladatai között. Ezen túlmenően, nem áll rendelkezésre az egyensúlyozás racionális mércéje, így például azon döntés, hogy miként mérlegeljük egymással szemben a szólásszabadságot és a nemzetbiztonságot, önkényes, de legalábbis kiszámíthatatlan lesz.

Egy lehetséges módja e probléma elkerülésének, ha úgy határozzuk meg a jogokat, hogy elkerüljük a közérdekkel (vagy más jogokkal) való ütközést. A szólásszabadsághoz való jog tartalmát pontosíthatjuk például oly módon, hogy magába foglalja a jogot sértő kifejezések nyilvános használatára, kivéve, ha ez zavargáshoz vezethet, vagy gyűlöletet kelt egy etnikai csoporttal szemben. Így meghatározva nem kerül konfliktusba a közrend védelmével vagy az etnikai csoportok azon jogával, hogy mentesüljenek a rasszista gyűlölködés megnyilvánulásaitól. E nézetben – amelyet Tom Scanlon is vall⁵ – inkább értékek, mintsem jogok kerülnek a mérlegre, és a jog konkrét terjedelme akkor kerül meghatározásra, amikor például világhosszá válik, hogy az adott körülmények között

³ Lásd részletesebben: *Taking Rights Seriously* (Duckworth, 1977) 7. és 12. fejezet, valamint: Rights as Trumps. In J. WALDRON (szerk.): *Theories of Rights*. Oxford University Press, 1984, 153.

⁴ *Between Facts and Norms* (trans.: W. REHG, Harvard University Press, 1996), és a *Habermas on Law and Democracy* c. szimpózium résztvevőinek címzett válasza. In M. ROSENFELD – A. ARATO (szerk.): University of California Press, 1998, 381–452.

⁵ Adjusting Rights and Balancing Values (2004) 74., *Fordham Law Review*, 477. hasonló megközelítést lásd még C. H. WELLMAN: On Conflicts between Rights (1995) 14 *Law and Philosophy* 271.

a mögötte álló értékek nem relevánsak vagy legalábbis gyengébbek, mint mondjuk a közrend, vagy az etnikai csoportok közéletben való háborítatlan részvételének értékei. Scanlon érvelésének problémája, hogy figyelmen kívül hagyja azt, hogy a jogok változatlan megfogalmazásban léteznek, és akár filozófiai érvként, akár alkotmányos előírásaként absztraktak és általánosak: mind a filozófiai, mind a jogi diskurzusban a kifejezés (vagy a szólás) szabadságára és a magánszféra védelmére hivatkozunk, nem pedig bizonyos jogokra, amelyek tartalma egymáshoz való viszonyukhoz igazítható, és így soha nem kerülnek összeütközésbe. Természetesen, amikor a bíróságok eldöntik, hogy indokolt-e egy meghatározott vita körülményeinek összefüggésében fenntartani egy jog gyakorlásának korlátozását, számításba kell venniük az adott joggal összefüggő értékeket, és azt, hogy azok milyen fényt vetnek a jog terjedelmére a konkrét ügyben. De bizonyosan szerencsésebb azt a következtetést levonni, hogy az egyensúlyozás a jog mögött álló értékekre való reflexiót igényli, mint azt, hogy soha nem szükséges egy jogot a közérdekkel szemben mérlegre tenni.

Habermas érveit nehezebb elfogadni, és Robert Alexy észrevételei megfelelően cáfolják azokat.⁶ Utóbbi úgy látja, hogy a bíróságok képesek racionális döntéseket hozni egy jog gyakorlásába való beavatkozás mértékéről, például a kifejezés szabadságának csorbításáról a közrend védelmében, és szintén képesek dönteni a megfelelő fontossági sorrendről a versengő jogok vagy közösségi politikák összefüggésében. A strasbourgi bíróság ragaszkodása az arányossághoz és az egyezmény által biztosított jogok korlátozásához szükséges indokok releváns jellegéhez valamint a korlátozás megfelelő mértékéhez ezen elveket fejezi ki. Az alapvető jogokról való döntéseknek nem kell önkényesnek lenniük, és semmivel sem megjósolhatatlanabbak, mint a jog más területein, például a gondatlanság (*negligence*) *tort*jánál vagy a kegyes célú alapítványok esetében.

Habermas érveléséből levonható azon következtetés, hogy a jogoknak abszolútnak kell lenniük, mert az egyensúlyozás vagy a mérlegelés az elérni kívánt cél fényében megfosztaná őket 'jogi' státuszuktól. De ez nem lehet helyénvaló. Az egyezményben biztosított jogok egy-két kivétellel korlátozottak. E tanulmány szempontjából még fontosabb, hogy az érvelés nem alkalmazható az egymással versengő jogok eseteire, például, amikor az egyik fél a kifejezés szabadságára hivatkozik, míg a másik a magánszféra védelmét (vagy a tisztességes tárgyaláshoz való jogot) hangsúlyozza. Habermas érvelése alapján arra a következtetésre kell jutnunk, hogy egyiküknek sincsen 'joga', hiszen nem rendelkezhetnek mindkettőn 'joggal', amely a szerző szerint korlátozhatatlan. Mivel a bíróság nem tudja mindkét összeütközésbe került jogot megvédeni, meg kell találnia azon módszert, amely által meg tudja határozni, hogy az adott körülmények között melyik kerekedik felül. Egy megoldás Habermas érvelésének megmentésére, ha elfogadjuk Scanlon megközelítésének egy bizonyos változatát, így például arra a következtetésre juthatunk, hogy a magánszféra védelmét nem szükséges a kifejezés szabadságával szemben mérlegre tennünk, mert utóbbi – megfelelően meghatározva vagy pontosítva – nem foglalja magába a jogot a hírességek magánéletének bemutatására. De ez a megoldás sem túl vonzó. Bizonyosan ki szeretnénk mondani, hogy a sajtónak általános, absztrakt joga van a kifejezés szabadságára,

⁶ Constitutional Rights, Balancing, and Rationality (2003) 16 *Ratio Juris* 131.

amelyre bizonyos körülmények között helyesen tud hivatkozni az efféle beszámoló közlétekor, például, ha egy politikus magánélete hatással van azon képességére, hogy hivatalos kötelességeit teljesítse.

2. A jogok ütközésének feloldása

A jogok ütközése nem oldható fel könnyedén azon eljárás alkalmazásával, amelynek során meghatározásra kerül, mikor képezi a közérdek egy alapvető jog gyakorlásának legitím korlátját. Feltehető a kérdés, hogy egy fontos állami vagy közösségi érdek igazolja-e a korlátozást, és hogy a kívánt cél elérhető-e kevésbé korlátozó eszközzel. A jog felülke-rekedik a közérdeken, hacsak nem adhatók megfelelő válaszok e kérdésekre. Nem sok értelme lenne megkérdezni, vajon milyen nyomós és kényszerítő állami érdek indokolja a magánszféra megvédelmezését, ha ütközésbe kerül a kifejezés szabadságával. A bíróságok általában akkor alkalmazzák az egyensúlyozás módszerét, amikor alapvető jogok konfliktusát kell feloldaniuk; a magánszféra védelme a kifejezés szabadságával szemben kerül a mérlegre.⁷ Amint látni fogjuk,⁸ a strasbourgi bíróság jelenleg a „megfelelő egyensúly” (*fair balance*) tesztjét alkalmazza a hasonló esetekben: az állami bíróságoknak meg kell határozniuk az egyezményben szereplő jogok megfelelő egyensúlyi állapotát.

Mindemellett az egyensúlyozás elvszerűtlen, és a gyakorlatban nagyon nehezen alkalmazható is lehet.⁹ Ez az eljárás mintha feltételezné, hogy az egymással ütköző jogok mögött álló értékek mérhetőek (vagy súlyozhatóak) egymással szemben, és ezáltal megnyugtató eredmény érhető el. De ezek az értékek összemérhetetlenek is lehetnek: hogyan tekinthetjük az egyén magánszférájának tiszteletben tartásához fűződő érdekét kevésbé értékesnek vagy éppen értékesebbnek a közösség tájékozódáshoz fűződő jogánál? A választást talán annak fényében kell megtennünk, hogy milyen értéket tulajdonítunk a versengő jogok gyakorlásának az adott ügy körülményeinek összefüggésében, vagy esetleg általános elvek alapján, amelyek ütközés esetén az egyik értéknek eredendően nagyobb súlyt adnak, mint egy másiknak. Vitatható megoldás ugyan, de a strasbourgi bíróság mér-földkőnek számító döntései – amelyeket e tanulmány tárgyal –, a *Lindon*-¹⁰ és a *Von Hannover-ügyekben*¹¹ csak a magánszféra és a jó hírnév védelméhez fűződő jogoknak a szélsőséges vagy ízléstelen közlésekkel szembeni elsőbbségével magyarázhatók.

3. Kinek kell feloldania az ütközést?

A harmadik kérdés a következő: kinek kell döntenie arról, hogy miként – egyensúlyozással vagy más módon – kerüljön feloldásra a jogok konfliktusa? A bíróságok meg-

⁷ Lásd még Lord Hope véleményét a *Campbell v. MGN* (no. 2) ügyben (105. bek.), és White bírót a *Florida Star v. B.J.F.* 491 US 524 (1989) ügyben (551–2).

⁸ Lásd alább, az 5. pontban.

⁹ A kérdés komplex megvitatását lásd L. ZUCCA: *Constitutional Dilemmas*. Oxford University Press, 2007., különösen a 4. fejezetet.

¹⁰ *Lindon, Otchakovsky-Laurens and July v. France*, application nos. 21279/02 és 36448/02 (2008) 46 EHRR 35; lásd alább az 5. pont 3. alpontjában.

¹¹ *Von Hannover v. Germany* (lásd 1. jegyzet); lásd alább az 5. pont 1. és 5. alpontjában.

hozhatják saját, önálló döntésüket ezen ügyekben, vagy éppen tartózkodhatnak a jogalkotói és kormányzati döntésekbe való beavatkozástól. Meddig mehetnek el a bírák a jogalkotói döntéshez való alkalmazkodásban, mondván, a kifejezés szabadsága korlátozható a nemzetbiztonság vagy a közrend védelmében? Ezek a nemzeti bíróságok előtt álló, nehéz kérdések. A strasbourgi bíróság számára – amely egy szupranacionális felsőbíróság, nem pedig államszövetségi testület – pedig még nehezebbek. Ellentétben az Egyesült Államok Legfelső Bíróságával, a strasbourgi nem fellebbviteli bíróság, amely kijavítja az állami vagy nemzeti alsóbíróságok döntéseit. Hatásköre kizárólag az egyezmény értelmezésére és alkalmazására terjed ki.¹²

E hatásköre alkalmazása során fejlesztette ki a bíróság a „tagállami mozgástér” (*margin of appreciation*) doktrínáját, amely alapján a részes államoknak marad bizonyos diszkrecionális jogkörük annak eldöntésére, mikor helyénvaló az egyezményben foglalt jogok korlátozása; e döntésük ugyanakkor a bíróság felülvizsgálatának tárgya lesz.¹³ Kevés lehetősége van például az államoknak arra, hogy korlátozzák a 10. cikkből eredő jogot a politikai véleménynyilvánításra, vagy a közügyek médián keresztül történő tárgyalására,¹⁴ ugyanakkor a bíróság szélesebb mozgásteret enged számukra a pornográf tartalmak vagy a kereskedelmi célú közlések korlátozásában.¹⁵ Ezáltal Strasbourg nagyobb valószínűséggel avatkozik közbe akkor, ha egy állami bíróság a hírnévvédelmi szabályokat annak érdekében alkalmazza, hogy korlátozza a nyilvános vitát egy politikus alkalmasságáról, mintha akkor teszi ezt, ha egy bulvárlap közöl magántermészetű adatokat egy híresség szexuális életéről. Bár a strasbourgi bíróság döntései gyakran hivatkoznak a tagállami mozgástérre rágalmasági és a magánszféra védelmére irányuló ügyekben – tekintettel a bíróság által kidolgozott egyéb elvekre, amelyek meghatározzák, mikor szükséges beavatkoznia –, nem világos, milyen szerepet kap ezen elv ebben az összefüggésben.¹⁶

III. A kifejezés szabadsága és a közérdek egyensúlya

Érdemes áttekinteni két precedensértékű ügy fényében, hogy a bíróságok miként egyensúlyoznak a kifejezés szabadsága és valamely fontos közösségi érdek, például a nemzetbiztonság vagy a közrend között, mert az ezen ügyekben alkalmazott megközelítésük jelentősen eltér attól, amit az alapjogok kollíziója esetén szoktak alkalmazni. A *Dennis v. US- ügyet*¹⁷ az Egyesült Államok Legfelső Bírósága döntötte el 1951-ben,

¹² Emberi Jogok Európai Egyezménye 32. cikk.

¹³ Lásd a bíróság nagy jelentőségű *Handyside v. UK* döntését (Series A no. 24) (1976) 1 EHRR 737, 48–50. bek.

¹⁴ Pl. *Lingens v. Austria* (Series A no. 103) (1986) 8 EHRR 407, 41–43. bek.; *Castells v. Spain* (Series A no. 236) (1992) 14 EHRR 445, 43. bek.; *Thorgeir Thorgeirson v. Iceland* (Series A no. 239) (1992) 14 EHRR 843, 63. bek.; *Hertel v. Switzerland*, application no. 25181/94 (1999) 28 EHRR 534, 47. bek.

¹⁵ A szexualitást tartalmazó művészi kifejezésekről lásd *Müller v. Switzerland* (Series A no. 133) (1991) 13 EHRR 212, 35–36. bek., és *Owen Wingrove v. UK*, application no. 17419/90 (1997) 24 EHRR 1, 49–50. bek.; a kereskedelmi célú kifejezésekről ld. *Markt Intern & Beerman v. Germany* (Series A no. 164) (1990) 12 EHRR 161, 33. és 37. bek.

¹⁶ Lásd az 5. és 6. pontokban.

¹⁷ 341 US 494 (1951). A *Dennis*-ügy indoklásában foglaltak alaposan módosultak, bár a bíróság formálisan megerősítette az ítéletet a *Brandenburg v. Ohio*- ügyben, 395 US 444 (1969).

a hírhedt McCarthy-korszak idején, amikor széles körű nyugtalanság volt tapasztalható a kommunista szervezetek által előidézett fenyegetés miatt. A Legfelső Bírósághoz fellebbező feleket az 1940-es – a második világháború alatt elfogadott – Smith Act által meghatározott bűncselekmények miatt ítélték el, az ’összeesküvést’ tilalmazó előírások megsértéséért. Azzal vádolták őket, hogy tudatosan szerveztek – az amerikai Kommunista Párthoz hasonló – olyan csoportot, amely a kormányzat erőszakos megdöntését hirdette és támogatta. Az alkotmányossági kérdés az volt, vajon összeegyeztethető-e az Első Kiegészítésben foglalt szólásszabadsággal e cselekmények vádlottjainak elítélése? A bíróság többsége fenntartotta az elítélést, azon az alapon, hogy a Kongresszusnak joga volt megállapítani, mikor jelent a kommunista propaganda „azonnali és jelenvaló veszélyt” a demokratikus kormányzatra. Ahogyan Frankfurter bíró írta párhuzamos indoklásában, a törvényhozó van a legalkalmasabb helyzetben ahhoz, hogy összeegyeztessen versengő érdekeket, és hiba lenne a bíróságok részéről az, hogy megváltoztassák e döntést a nemzetbiztonság és a szólásszabadság megfelelő egyensúlyáról.¹⁸

A *Zana-ügyben*¹⁹ a kérdés az volt, vajon Törökország megsértette-e az Emberi Jogok Európai Egyezményének 10. cikkét azért, hogy elítélte a vádlottat – egy korábbi polgármestert – azért, mert egy országos lapban közzétett interjúban támogatta a terrorizmust. A vádlott azt mondta: „Támogatom a PKK (kurd) nemzeti felszabadító mozgalmát; másfelől nem vagyok a mézszárlás híve. Mindenki követhet el hibákat, és a PKK tévedésből öl nőket és gyerekeket.” A PKK rövidebb ideig ellenmondásos kijelentés előtt gyilkolt meg néhány embert Délkelet-Törökországban, és ilyen körülmények között a strasbourgi bíróság nem változtatott a török bíróságok azon helyzetértékelésén, amely szerint a vádlott támogatta a PKK által elkövetett terrorista akciókat. A tagállami mozgástér elvének megfelelően ennek megbüntetése érthetően arányos válasznak volt tekinthető Törökország adott régiójának közrendje védelmében.

Amikor a bíróságok meghatározzák, hogy összefér-e a politikai véleménynyilvánítás szabadságával egy vádlott elítélése a terrorizmus támogatása, vagy a közrend súlyos megsértése miatt, valószínűsíthető, hogy bizonyos mértékig alkalmazkodnak a jogalkotó (vagy a helyi rendőrség) értékeléséhez abban a kérdésben, hogy valós veszély igazolja-e a hasonló megnyilvánulások üldözését. Bár a gyakorlatban gyakran ellentmondásos, ez az igazodás mégis elvszerűen indokolható azzal, hogy a kormányzat különböző ágai jobban fel tudják mérni a közérdeket fenyegető veszély súlyát egy adott problémakör tekintetében. A bíróságok szintén tétovázhatnak abban, hogy egy parlamentnek felelős miniszternek a kifejezés szabadságát korlátozó döntését aránytalannak tekintsék.²⁰

A bíróság önmérséklete még valószínűbb, amikor nemzeti hatóságok – ideértve a bíróságokat is – döntéseit vitatják egy szupranacionális bíróság előtt, mint amilyen az Emberi Jogok Európai Bírósága. A strasbourgi testület figyelembe veheti azt, hogy az

¹⁸ Uo. 539–40.

¹⁹ *Zana v. Turkey*, application no. 18594/91 (1997) 27 EHRR 667.

²⁰ A bírósági „alkalmazkodásnak” és „mértékletességnek” emberi jogi ügyekben gazdag irodalma alakult ki; lásd pl. J. RIVERS: Proportionality and Variable Intensity of Review (2006) 65 *Cambridge Law Journal* 174; T. HICKMAN: The Substance and Structure of Proportionality [2008] *Public Law* 694.

állami szervek könnyebb helyzetben vannak, amikor meg kell határozniuk, mikor korlátozhatóak az alapjogok a közbiztonság érdekében. Helyénvaló lehet például szélesebb tagállami mozgásteret engedni még a politikai véleménynyilvánítások esetében is, ha az államnak a terrorizmus, a kémkedés vagy a zavargásokba torkolló tüntetések veszélyével kell szembenéznie. Sokkal kevésbé egyértelmű, hogy ezt a megoldást kell választani akkor, ha a bíróságoknak – ideértve a strasbourgit is – két alapjog kollízióját kell feloldaniuk, például a magánszféra tiszteletben tartásához fűződő jog és a kifejezés vagy a sajtó szabadsága esetében. A fenti érv a bíróságok igazodására vagy önmérsékletére vonatkozóan nem alkalmazható, ráadásul a szólásszabadságnak és a magánszférának az adott ügy összefüggésében felmerülő kérdéseiben a bírák hasonlóan felkészültek, mint a jogalkotók.

IV. Az alapjogok mérlegelése az Egyesült Államokban

Az Egyesült Államok bíróságai régóta küzdenek a jogok egyensúlyozásával, különösen a szólásszabadság és a jó hírnévhez való, állami törvények által védett jog összefüggésében. A Legfelső Bíróság talán legismertebb Első Kiegészítéssel kapcsolatos döntése, a *New York Times v. Sullivan-ügyben*²¹ úgy vélte, hogy egy közhivatalnok nem perelhet sikerrel hírneve védelmében, hacsak nem tudja bizonyítani, hogy a sérelmezett és hamis kijelentések tudatosan kerültek közzétételre, vagy pedig azért, mert a közzétevő súlyosan gondatlanul járt el az igazság felderítésében. Ez az elv, amelyet „tényleges rosszhiszeműségként” (*actual malice*) ismerünk, a későbbi kiterjesztések nyomán valamennyi közéleti szereplőre kiterjed,²² de nem alkalmazható magánszemélyek hírnevének megsértése esetében, még akkor sem, ha a közzétett állítások közéleti viták tárgyául szolgáló ügyekben való részvételüket érinti (mint például a politikai korrupció). A *Gertz v. Robert Welch-ügyben*²³ a bíróság úgy döntött, hogy azon érvek, melyek indokolják a tényleges rosszhiszeműség szabályának alkalmazását közhivatalnokok és közéleti szereplők által indított rágalmozási ügyekben, nem megfelelőek magánszemélyek esetében, mert ők nem vállalták a nyilvánosságot, és nem rendelkeznek hasonló lehetőségekkel a reputációjukat sértő támadásokra való válaszadás tekintetében, mint a politikusok vagy a hírességek.

Fontos eleme e két, a szólásszabadság és a jó hírnévhez való jog egyensúlyát érintő amerikai döntésnek (és más döntéseknek is), hogy *általános szabályokat* fogalmaznak meg annak érdekében, hogy meghatározzák, mikor lehet rágalmozási pereket indítani az Első Kiegészítésben foglalt szólásszabadság tiszteletben tartása mellett. Egy közhivatalnok nem nyerhet rágalmozási pert, hacsak nem bizonyítja a tényleges rosszhiszeműséget, függetlenül a rágalmozás súlyosságától és közzétételük által hírnevében okozott sérelemtől, és szintén függetlenül attól, hogy a felperes kormánytag, kongresszusi képviselő, vagy csak egy alacsonyabb beosztású köztisztviselő vagy közszolgá-

²¹ *New York Times v. Sullivan* 376 US 254 (1964).

²² *Curtis Publishing Co v. Butts; Associated Press v. Walker* 388 US 130 (1967). Az USA ítélkezési gyakorlatának rövid áttekintése: E. BARENDT: *Freedom of Speech*. Oxford University Press, 2nd ed. 2005. 206–10.

²³ 418 US 323 (1971).

Ugyanakkor egy magánszemély nem esik e szabályok hatálya alá, még akkor sem, ha egy közérdekű ügygel összefüggésben rágalmazták meg. Ezt a szabályt nevezzük „meghatározott mérlegelésnek” (*definitional balancing*), amelyet megkülönböztetünk az „eseti mérlegeléstől” (*ad hoc balancing*), ahol valamennyi körülmény felméréti és mérlegre kerül.

A meghatározott és az eseti mérlegelés közötti különbségtételt első ízben egy Melville Nimmer – az Első Kiegészítés meghatározó elemzője a múlt század hatvanas-hetvenes éveiben – által írt klasszikus tanulmány vázolta fel.²⁴ A szerző úgy vélte, hogy a meghatározott mérlegelés két jelentős előnnyel bír. Először is kiszámíthatóbb döntésekhez vezet, mint az eseti mérlegelés; sokkal egyszerűbb arról dönteni, hogy a New York Times-szabály alkalmazható-e egy adott felperes vonatkozásában, mintsem arról, hogy a közhivatalnok vagy híresség hírnevében okozott sérelem nyomósabb szempont-e a sértést okozó kifejezések közzétételénél. Ha a szabály alkalmazandó, a felperes elveszíti a pert, akármilyen súlyos volt is a rágalom vagy az okozott sérelem. Ez az érv világos és elfogadható.

Nimmer második érve már problematikusabb: szerinte a meghatározott mérlegelés nagyobb súlyt ad a szólásszabadságnak, mint a hírnévhez való jognak. Ennek következtében még egy olyan kérelmező esetében is alkalmazni kell a tényleges rosszhiszeműség szabályát, aki megérdemelné a védelmet – például egy alacsonyabb rangú köztisztviselő, akit egy kevésbé fontos újságcikkben rágalmaztak meg. Annak alapján pedig nagyon nehéz, szinte lehetetlen volna kártérítést kapnia egy rágalmazási per végén.²⁵ Akkor is ez történt, amikor a kérelmező ténylegesen megérdemelte volna azt: a *Damron-ügyben*²⁶ például egy helyi újság tett közzé egy tudósítást a felperesről – aki éppen egy helyi hivatali tisztiségre pályázott –, amely szerint neki hamis tanúzás vádjával kell bíróság elé állnia, holott valójában nem őt, hanem a bátyját vádolták meg törvénysértéssel, és így az újság gondatlanságból hamisan számolt be az eseményről. Ebben az ügyben is alkalmazást nyert a New York Times-szabály, a felperes vesztett, mivel nem tudta igazolni az újság tényleges rosszhiszeműségét. Az ehhez hasonló ítéletek azzal az indokkal támaszthatók alá, hogy a tényleges rosszhiszeműség szabályának alkalmazása nélkül a kiadók nem élveznék azt a szabadságot, amely biztosítja számukra, hogy olyan témákról írjanak, amelyeket közérdekűnek gondolnak, anélkül, hogy a rágalmazás szabályainak „megfagyasztó hatása” (*chilling effect*) visszarettené őket. Ha a bíróságoknak minden egyes ügyben, minden egyedi körülményt meg kellene vizsgálniuk, és mérlegelniük kellene a szembenálló érdekeket, a kiadók továbbra is éreznék ezt a megfagyasztó hatást, még olyan esetekben is, amikor pedig valószínűleg megnyernék az esetleges pert.

²⁴ M. B. NIMMER: The Right to Speak from Times to Time: First Amendment Theory Applied to Libel and Lisapplied to Privacy (1968) 56 *California Law Review* 935.

²⁵ Egy korai tanulmány szerint a sértetteknek csak 10%-a ér el sikert, ha a *New York Times-szabályt* alkalmazazzák: M. A. FRANKLIN: Winners, Losers, and Why? A Study of Defamation Litigation [1980] *American Bar Foundation Research Journal* 455. DAVID ANDERSON, meghatározó szerző, arra a következtetésre jutott, hogy a rágalmazási jog csekély veszélyt jelent a média szabadságára nézve az USA-ban: An American Perspective. In S. DEAKIN – A. JOHNSTON – B. MARKESINIS: *Tort Law*. Oxford University Press, 6th ed. 2007, 865–6.

²⁶ *Ocala Star-Banner Co v. Damron* 401 US 295 (1971).

Ezen érvelés azért problémás, mert azt feltételezi, hogy a szólásszabadságnak a hírnévvédelemhez képest csaknem mindig nagyobb jelentőséget kell tulajdonítani. Az Egyesült Államokban, ahol az Első Kiegészítésre úgy tekintenek, mint a jogok között a legfontosabbra, ez a feltevés – legalábbis az alkotmányjog területén – elfogadott. A jó hírnévhez való jog pusztán egy *common law* (azaz: íratlan) jog, amit az Alkotmány nem véd.²⁷ Kulturális kérdésként is megközelítve a témát elmondható, hogy utóbbi jognak – különösen a becsület és társadalmi helyzet tradicionális felfogásával társítva – kisebb értéket tulajdonítanak ma az Egyesült Államokban, mint a szólás és a média szabadságának.²⁸ Európában, ahol a hírnév magasra értékelt, olykor az emberi méltóság részeként felfogott jog, ez a megközelítés nem tud teret nyerni, és ez talán nem is lehet kívánatos. Nimmer maga sem volt elégedett azzal, hogy a New York Times-szabály alkalmazásra került a magánszféra védelmével kapcsolatban. A *Time v. Hill-ügyben*²⁹ a Legfelső Bíróság úgy ítélte meg, hogy összeegyeztethetetlen lenne az Első Kiegészítéssel egy olyan család magánszférája megsértésének megállapítása, amelynek egyik gyermekét néhány évvel korábban elrabolták, és e történetet mutatták be valótlannul egy újságcikkben. A bíróság szerint ezzel szemben csak akkor kaphattak volna védelmet, ha bizonyítást nyer, hogy a hamis állításokat ténylegesen rosszhiszeműen tették közzé.

Nimmer szerint a magánszféra védelme alapján más megítélés alá esik, mint a rágalmazás, és a magántermészetű, személyes információk közzétételével szemben nem kellene felállítani a szólásszabadság javára szóló erős vélelmet, amely a közhivatal viselő személyekkel szembeni rágalmozó állítások közzétételére jogosít fel.

V. Mérlegelés az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában

1. Alapvető elvek

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye garantálja a családi és magánélet tiszteltetben tartását, jogot az egészséghez és a magánlevelezés védelmét (8. cikk), illetve a szólásszabadság jogát (10. cikk). Annak kérdését, hogy ütközés esetén e jogokat a média vonatkozásában miként kell mérlegelni, a bíróság a mérőöldkönek számító *Von Hannover-ügyben* döntötte el.³⁰ A korábbi döntések alkalmával az Emberi Jogok Európai Bizottsága (egy, azóta már megszűnt, a strasbourgi bíróság elé kerülő ügyeket kiválasztó szerv) vagy visszautasította azon érvet, amely szerint a 8. cikk arra is kötelezi az államokat, hogy orvosolják a média általi magánszféra-sértéseket, vagy pedig úgy vélekedett, hogy az állami törvények hatékony jogorvoslati lehetőségeket adtak erre, amelyeket a kérelmezőnek ki kellett volna használnia, mielőtt az ügyet Strasbourgba

²⁷ *Paul v. Davis* 424 US 693 (1976). A magánszférához való alkotmányos jog nem korlátozza a média szabadságát arra, hogy bizalmas, személyes információkat fedjen fel, mert az alkotmányos jogok csak ott kerülnek alkalmazásra, ahol állami cselekvéssel („state action”) van dolgunk.

²⁸ Lásd R. C. POST: *The Social Foundations of Defamation Law: Reputation and the Constitution* (1986) 74 *California Law Review*, 691.

²⁹ *Time v. Hill* 385 US 374 (1967).

³⁰ Lásd I. jegyzet.

viszi.³¹ A *Peck v. United Kingdom-ügyben*³² a kérelmező eredménnyel hivatkozott arra, hogy a 8. és 13. cikk (a jog a megfelelő jogorvoslathoz egy egyezményben foglalt jog megsértése esetére) által biztosított jogai sérültek, de csak azért, mert a bíróság megállapította, hogy a hatóság köteles lett volna felismerhetetlenné tenni őt az általa készített felvételeken, mielőtt azokat eljuttatja a médiához (egy térfigyelő kamera által az utcán készített felvételekről volt szó, amelyeken a percekkel korábban sikertelen öngyilkosságot elkövető Mr. Peck, a kérelmező volt látható).

A *Von Hannover-ügyben* Caroline monacói hercegnő azzal érvelt a strasbourgi bíróság előtt, hogy a német bíróságok megsértették a magánélethez való jogát, amikor nem tiltották meg a bulvársajtónak a hercegnő hozzájárulása nélkül készült fényképek nyilvánosságra hozatalát. A bíróság két fontos elvet dolgozott ki e döntésében. Az egyezmény 8. cikke szerint a tagállamoknak kötelessége lépéseket tenni annak érdekében, hogy a magánszféra tiszteletben tartásra kerüljön mások, így a média által is, és biztosítaniuk kell, hogy „megfelelő egyensúly” (*fair balance*) jöjjön létre az egyén és a közösség érdekei között.³³

Ezek után a bíróság a hercegnő magánszférához fűződő jogait mérlegelte a sajtó szólásszabadsághoz való jogával szemben, ez utóbbit közösségi érdekként felfogva. Rövidesen tárgyaljuk, hogy a bíróság hogyan teremt megfelelő egyensúlyt a különböző típusú magánszféra-jogokat (vagy a hírnév védelmét) érintő ügyekben, köztük a *Von Hannover-ügyben*. Fontos megjegyezni e ponton, hogy a megfelelő egyensúly tesztje nagyban különbözhet a bíróságok tradicionális értelmezésétől az emberi jogi és azon belül a magánszférával összefüggő ügyekben. A tradicionális megközelítés során az ügyet vagy a magánszféra, vagy a szólásszabadság szempontjából vizsgálja a bíróság, attól függően, hogy a kérelmező melyik cikkekre hivatkozott. Ez után az állam köteles igazolni, hogy a jog gyakorlásába való beavatkozás szükséges volt egy demokratikus társadalomban mások jogainak és szabadságának védelmében. Amennyiben nem sikerül bizonyítani, hogy a beavatkozás arányos, valamint releváns és elégséges indokokkal alátámasztható volt, a bíróság megállapítja az egyezmény megsértését.

Elméletben tehát a megfelelő egyensúly tesztje alapján a bíróságnak a *Von Hannover-ügyben* is két azonos súlyú jog közötti konfliktust kellett volna feloldania. Így azonos módon kellett volna eljárnia például abban az esetben, amikor egy újság azt állítja, hogy a 10. cikkben biztosított szólásszabadsághoz való jogát megsértette a nemzeti bíróság, illetve, amikor egy magánszemély érvel úgy, hogy a nemzeti bíróság nem biztosította a 8. cikkben meghatározott magánszféra-jogait. Helytelen lenne a megfelelő egyensúly megteremtése szempontjából, ha a bíróság arra alapozná eljárását, hogy a kérelem során mely cikk megsértésére hivatkozott a kérelmező.³⁴ Azonban fennáll a veszély, hogy a bíróság így jár el, amennyiben a fenti tradicionális megközelítés sze-

³¹ *Earl Spencer v. UK*, application no. 28851/95 (1998) 25 EHRR CD 105. Az Emberi Jogok Európai Bírósága és a Bizottság a *Von Hannover-eset* előtti megközelítésének teljes áttekintésére lásd H. FENWICK – G. PHILLIPSON: *Media Freedom under the Human Rights Act*. Oxford University Press, 2006, 666–71.

³² Application no. 44647/98 (2003) 36 EHRR 41.

³³ Lásd I. jegyzet, 57. bek.

³⁴ Lásd Schaffer bíró véleményét a *Pfeifer v. Austria* döntésben, application no. 12556/03 (2009) 48 EHRR 8, 5. bek.

rint a beavatkozás indokoltságának és ésszerűségének bizonyítását várja el. Különösen fontos ez azokban az esetekben, amikor rágalmazási ügyekben született ítéletek kerülnek a strasbourgi bíróság elé. Néhány évvel ezelőttig ezeket az eljárásokat mindig a média kezdeményezte egy állami bíróság döntése ellen, amely álláspontja szerint sértette a szólásszabadsághoz való jogát. Ilyen esetekben a bíróság azt mérlegelte, hogy az állami döntés indokolt és ésszerű mértékben korlátozta-e a szólásszabadsághoz való jogot, és hogy a korlátozás arányos volt-e a sértett személy hírneve védelmének érdekében. Elvben az állam feladata volt, hogy bizonyítsa, a korlátozás arányos mértékű és azt megfelelő, valamint elégséges okok indokolták. Néhány közelmúltbeli döntésében azonban a bíróság úgy vélte, hogy a hírnév védelméhez való jog valójában az egyezmény 8. cikke által garantált magánélethez való jog egy aspektusa.³⁵ Ez a szemléletbeli változás megkérdőjelezhető, hiszen egy személy jó hírnévhez való joga a nyilvánosság előtti helyzetét – például politikai vagy üzleti érdekeit – védi. Ennek ellenére a későbbi döntései³⁶ által sokat idézett *Chauny v. France-ügyben*³⁷ a bíróság hangsúlyozta, hogy a rágalmazási ügyekben az a feladata, hogy megfelelő egyensúlyt teremtsen a szólásszabadsághoz való jog és a sértett személy jó hírnévhez való joga között, amely utóbbit az egyezmény 8. cikke védi. Ennek következményeként azon peres fél, aki elégedetlen egy állami bíróság azon döntésével, mert az elutasította a hírnévsértés megállapítására irányuló keresetét, a strasbourgi bírósághoz fordulhat, amely megállapíthatja, hogy az állami bíróság döntése nem teremtett a megfelelő egyensúlyt a szólásszabadság és a jó hírnév védelme között.³⁸

Két nagyobb horderejű ügy hozott változást a bíróság joggyakorlatában a 8. cikk médiával összefüggő alkalmazásával és szólásszabadságra gyakorolt hatásával kapcsolatban. Elsőként, a *Von Hannover-ügyben* hozott döntés rámutatott arra, hogy az államoknak pozitív jellegű intézkedéseket kell hozniuk annak érdekében, hogy a média tiszteletben tartsa a személyiségi jogokat, beleértve a hírességek személyiségi jogait is. Másodikként, a bíróság a jó hírnévhez való jogot a 8. cikk által biztosított magánélethez való jog egy aspektusaként értelmezi, ennek következménye pedig az, hogy mind a becsületsértő támadások áldozata, mind a média a bírósághoz fordulhat akkor, ha egy rágalmazási ügyben az állami bíróság rá nézve kedvezőtlen ítéletet hozott.

Mielőtt a bíróságnak a 8. és a 10. cikk mérlegelését tartalmazó néhány ítéletét részletesen megvizsgálánánk, két előzetes kitérőt kell tennünk. Először is megvizsgálunk néhány rágalmazási ügyet. Két okunk is van arra, hogy feltérképezzük, vajon a *common law* – és a legtöbb európai jogrendszer – mi alapján állapítja meg, hogy rágalmazási ügyről van-e szó, amelyben teljességgel eltérő szabályok érvényesülnek, mint a magánszférához való jog sérelme esetében. Először is, némely esetben nem világos, hogy vajon a kifejezés szabadsága és a jó hírnévhez vagy a magánszférához való jog közti konfliktus kerül-e a bíróság elé. A hamarosan tárgyalandó *Tammer v.*

³⁵ Az első eset a *Radio France v. France*, application no. 53984/00, (2005) 40 EHRR 29.

³⁶ Pl. lásd *Pfeifer v. Austria* (lásd 34. jegyzet), *Leempoel v. Belgium*, 2006. november 9-i ítélet, application no. 64772/01, *Petrina v. Rumania*, 2008. október 14-i ítélet, application no. 78060/01.

³⁷ Application no. 64915/01, (2005) 41 EHRR 29, 70. bek.

³⁸ Lásd *Pfeifer v. Austria* (lásd 34. jegyzet) és *Petrina v. Roumania* (lásd 36. jegyzet), amely döntésekben a bíróság az állami bíróságokkal szemben a média ellenében döntött rágalmazási ügyekben.

*Estonia-ügy*³⁹ ilyen eset volt. Másodsor – ami ennél is fontosabb –, mivel újabban a bíróság a jó hírnevet a 8. cikk egyik részjogosultságaként kezeli, ezáltal talán már nem tesz olyan éles különbséget a kifejezés szabadsága és a jó hírnévhez, illetve a magánszférához való jog mérlegelésének megfelelő elvei között.

A második kérdés a tagállami mozgáster doktrínájára vonatkozik. Ezen írás III. pontja végén azon vélemény fogalmazódott meg, miszerint a bíróságoknak a jogok ütközéskor kialakuló konfliktusok során általában kevesebb okuk van arra, hogy a törvényhozás, vagy a kormányzat döntéseire alkalmazkodjanak, mint azon esetekben, amelyekben a kifejezés szabadsága valamely fontos közérdek védelmében kerül korlátozásra. Hasonlóképpen elmondható, hogy kevesebb lehetőség van a tagállami mozgáster elvének alkalmazására a rágalmazási ügyekben és a magánszférához való jog sérelmének eseteiben, ellentétben azon ügyekkel, ahol a strasbourgi bíróságnak a kifejezés szabadsága és az állam biztonságához, vagy a közrend védelméhez fűződő érdeke között kell mérlegeléssel döntenie. A jogviták előző csoportjánál a kérdés inkább az, hogy vajon a két egyezményben szereplő jog között sikerült-e megfelelő egyensúlyt teremteni, mintsem, hogy van-e a megalapozott indoka az egyik csorbításának. Nem szól igazán erős érv mellett, hogy a bíróság miért hajolna meg az állami hatóságok döntései előtt a megfelelő egyensúly meghatározása során. Nem szabad elfeledkezni arról sem, hogy a magánszférához való joggal kapcsolatos esetekben mindig a nemzeti bíróságok, és nem pedig a parlament és a kormányzat döntéseit támadják meg Strasbourgban. Nem lenne meglepő, ha a bíróság úgy találná, hogy viszonylag szabadon beavatkozhat ezekben az esetekben.

Mindazonáltal a bíróság maga is gyakran utal a tagállami mozgáster elvére rágalmazási és a magánszférához való joggal kapcsolatos esetekben, anélkül, hogy előzőleg kifejtene annak jelentőségét az előtte fekvő kérelem eldöntésével kapcsolatban, vagy akár valóban megvizsgálja annak összefüggéseit az ilyen típusú kérelmek eldöntése érdekében általa kialakított elvekkel. Ez alapján például kérdés, hogy melyik bíróságnak – a nemzetinek vagy a strasbourginak – kell döntenie a rágalmazási ügyekben arról, hogy a hírnévsértő közlemény véleményt, vagy tényállítást tartalmazott-e, és hogy milyen jelentőséget kell tulajdonítani a sajtó „kötelezettségeinek és felelősségének”, vagy etikus magatartásának ezekben az esetekben.

A bíróság tagállami mozgásterrel foglalkozó esetjogának tárgyalására a következő négy alponthoz kerül sor, ezek: 2. a bíróság korai ítélkezési gyakorlata, 3. mérlegelés a rágalmazási ügyekben, 4. mérlegelés a magánszférával kapcsolatos esetekben (kivéve, melyekben fényképek is szerepelnek) és 5. a fényképek kezelése olyan esetekben, ahol a magánélethez fűződő jogok különös súllyal esnek latba.

2. A bíróság korai ítélkezési gyakorlata

Érdemes röviden feleleveníteni a bíróság médiával kapcsolatos korai döntései közül néhányat, amelyek rávilágítanak a kifejezés szabadsága és más jogok egyensúlyozása összefüggésében kialakított elvekre. A *Sunday Times-ügy* nem a rágalmazás vagy a

³⁹ *Tammer v. Estonia*, application no. 41205/98 (2003) 37 EHRR 43.

magánszféra kérdését érintette, hanem a bírósági eljárásokra vonatkozó joganyagot. Az Egyesült Királyság jogrendje korlátozza a bírósági eljárások médiában való megjelenési lehetőségét, annak érdekében, hogy kizárja ezen eljárások kimenetelének befolyását.⁴⁰ A Lordok Háza ítéletével előzetesen megtiltotta egy újságcikk megjelenését, azon szabályt alkalmazva, amely tiltotta a bíró által eldöntendő jogi kérdések megtárgyalását egy adott ügygel kapcsolatban.⁴¹ A strasbourgi bíróság ezt összeegyeztethetetlennek ítélte a kifejezés szabadságával. A kérdéshez való hozzáállása merőben más volt, mint az angol bíróságoké: nem pusztán két egyenlő súlyú alapelv – a kifejezés szabadságához fűződő érdek és a tisztességes jogi eljárás – ütközéséből fakadó konfliktust kellett feloldania, hiszen itt a kifejezés szabadságáról volt szó, amely ugyan több esetben korlátozható, de amely korlátozásokat szűkítően kell értelmezni.⁴² Röviden tehát, a vélelem amellett szól, hogy a kifejezés szabadsága kerekedik felül, és az államnak kell bizonyítania, hogy az adott korlátozás szükséges egy demokratikus társadalomban. Az Egyesült Királyság bíróságának bizonyítania kellett volna, hogy a beavatkozást nyomós társadalmi igény támasztja alá; ennek végül nem tudott eleget tenni. Ez a megközelítés jelentősen eltér attól a szemléletmódtól, amely a kifejezés szabadságának és a magánélet védelmének egymással versengő, azonos súlyú jogai között határozná meg a helyes egyensúlyt.

A *Lingens v. Austria* volt a számos rágalalmazási per közül az első, amely a strasbourgi bíróság elé került.⁴³ Az eset Bruno Kreisky – a sérelmezett cikk megjelenésekor osztrák kancellár – politikai manővereivel szemben megfogalmazott becsületsértő kritikát érintette. A bíróság nézőpontja szerint a publikáció körülményeit is figyelembe kell venni annak eldöntésekor, hogy az osztrák bíróság döntését valóban „releváns és elégséges” indok támasztotta alá, amikor pozitívan bírálta el Kreisky magánindítványát. Az eset valójában a politikai vita szabadságáról szólt, illetve arról, hogy van-e joga a sajtónak is részt venni e vitában. Az osztrák bíróság megkövetelte a vádlottól a Kreisky viselkedését kommentáló kijelentései igazságtartalmának bizonyítását, tehát lényegében arra kötelezte, hogy bizonyítsa be véleménye (értékítélete) pontosságát. A strasbourgi bíróság ezt összeegyeztethetetlennek tartotta az egyezmény előírásaival.⁴⁴ Azon később ismertté vált alapelvét is megfogalmazta a döntésben, miszerint a politikusoktól elvárható szavaik és viselkedésük alaposabb, a nyilvánosság előtt zajló vizsgálatának eltűrése, azonban ők is jogosultak jó hírnevük védelmére, még közszereplésüket érintő témákban is.⁴⁵ A bíróság rámutatott arra, hogy a vádlottra – egy újságíróra – kiszabott bírság összege valószínűsíthetően visszatartaná őt attól, hogy kritikai és tényfeltáró újságírást végezzen, ezáltal elismerte a rágalalmazási jognak a kifejezés szabadságára gyakorolt „megfagyasztó hatását”.⁴⁶

⁴⁰ *Sunday Times v. UK* (Series A no 30) (1979) 2 EHRR 245.

⁴¹ *Attorney General v. Times Newspapers Ltd* [1974] AC 273.

⁴² Lásd 40. jegyzet, 65. bek.

⁴³ Lásd 14. jegyzet.

⁴⁴ Uo. 46. bek.

⁴⁵ Uo. 42. bek.

⁴⁶ Uo. 44. bek.

A bíróság későbbi döntéseiben alkalmazta és továbbfejlesztette ezeket az elveket.⁴⁷ Egyértelmű, hogy a *Lingens- eset* elvei alkalmazhatóak, ha az állítások, melyek a becsületsértő újságcikkben megjelentek, akut politikai kérdéseket feszegettek, még akkor is, ha nem konkrét politikusokkal foglalkoztak. A bíróság nagy jelentőséget tulajdonít annak, ha a közlés olyan témákat érint, mint a rendőrségi brutalitás,⁴⁸ a főkavadászok kegyetlenkedése,⁴⁹ vagy más, a közvéleményt jogosan érdeklő kérdés. Nem alakult ki tehát éles különbségtétel a „politikai” és a más fontos közérdekű témákról közölt vélemények között. A bíróság kitart amellett, hogy a sajtó jelentős szerepet tölt be a közvélemény tájékoztatásában, létfontosságú feladatot lát el a „közösség őrzökutyájaként” (*public watchdog*).⁵⁰ Számos ítélet ismerte el az újságírók szabadságát arra, hogy „bizonyos mértékű túlzással éljenek vagy akár provokációt is megengedjenek maguknak”.⁵¹ Noha a bíróság döntésének indokolásában általában a tagállami mozgástér doktrínájának megerősítésével kezdi az alkalmazott jogelvek ismertetését, úgy tűnik, ezekben az ügyekben az egyes államoknak nincsen széles mérlegelési jogkörük. Valójában kérdéses, hogy mekkora lehetőség maradt mára ezen elv alkalmazására a rágalalmazással vagy a magánszférával kapcsolatos ügyekben.

3. Újabb rágalalmazási ügyek

Lehetetlen vállalkozás lenne áttekinteni e cikkben a strasbourgi bíróság rágalalmazási ügyekben kialakult, tekintélyes mennyiségű ügyet magába foglaló ítélkezési gyakorlatát. Csak az utóbbi három évben 20 rágalalmazási ügyben született érdemi, jogerős ítélet, miközben számos kérelmet utasítottak el „el nem bírálhatóság” (*inadmissibility*) miatt. Az alábbi ismertetés ezért néhány kiemelten fontos ügyre és a bíróság joggyakorlata által kifejlesztett alapvető elvre fókuszál.

A megrágalmozott tényállítással vagy véleményközléssel való megsértése közti különbségtétel továbbra is döntő fontosságú. A bíróság gyakran megállapítja az egyezmény 10. cikkének megsértését, ha az adott állam rágalalmazási joga nem tesz különbséget a hírnévsértő közlések e két fajtája között, vagy azt követeli meg a médiától, hogy értékítéletének (azaz véleményének) valós ténybeli alapját bizonyítsa.⁵² Bár elsősorban a nemzeti bíróságok feladata a közlések csoportosítása aszerint, hogy tényállítást vagy értékítéletet tartalmaznak,⁵³ a strasbourgi bíróság maga is elvégezheti e

⁴⁷ *Pl. Castells v. Spain* (14. jegyzet); *Thorgeirson v. Iceland* (14. jegyzet); *Bowman v. UK*, application no. 24839/94 (1998) 26 EHRR 1.

⁴⁸ *Thorgeirson v. Iceland* (14. jegyzet).

⁴⁹ *Bladet Tromsø v. Norway*, application no. 21980/93 (2000) 29 EHRR 125.

⁵⁰ Lásd részletesen a bíróság megjegyzéseit: *Observer and Guardian v. UK* (Series A no. 216) (1992) 14 EHRR 153, 59. bek.

⁵¹ *Präger and Oberschlick v. Austria* (Series A no. 313) (1995) 21 EHRR 1, 38. bek.; *Thoma v. Luxembourg*, application no. 38432/97 (2003) 36 EHRR 359, 45–46. bek.

⁵² *Ukrainian Media Group v. Ukraine*, application no. 72713/01 (2006) 43 EHRR 25; *Grinberg v. Russia*, application no. 23472/03 (2006) 43 EHRR 45; *Dyuldin and Kislov v. Russia*, application no. 25968/02 (2009) 48 EHRR 6; *Standard Verlags and Krawagna-Pfeifer v. Austria*, application no. 19710/02 (2009) 48 EHRR 8.

⁵³ Ez a tagállami mozgástérbe tartozik, az alapelveket összefoglalóan lásd a *Rumyana Ivanova v. Bulgaria*-ügyben, 2008. február 14-i ítélet, application no. 3627/03, 57. bek.

besorolást. Ez számos esetben a kérelmező javát szolgálja, akit korábban a nemzeti bíróságok arra köteleztek, hogy bizonyítsa be a közlésében foglaltak igazságtartalmát, majd a strasbourgi bíróság megállapította, hogy az valójában véleménynyilvánítás, értékítélet, tehát nem lehet bizonyítás tárgya.⁵⁴ Két közelmúltbeli esetben⁵⁵ azonban az is megtörtént, hogy a strasbourgi bíróság ítéletében olyan közléseket minősített tényállításoknak, amelyeket a nemzeti bíróságok korábban értékítéletként kezeltek; a kérelmezők mindkét esetben eredményesen támadták meg a 8. cikkre való hivatkozással – amely a fentiek alapján a jó hírnévhez való jogot is védi – a nemzeti bíróságoknak a média számára kedvező döntését.

A strasbourgi bíróságnak nincsenek általános kifogásai az olyan nemzeti szabályozással szemben, mint a *common law* rendszerekben a „bizonyítás védelme” (*defence of justification*), amely megköveteli, hogy a média bizonyítsa a hírnévsértő tényállítások igazságtartalmát.⁵⁶ Strasbourg ugyanakkor megengedte az ezen alapvető elvtől való eltérést, például, amikor a média nyilvánosságra nem hozott kormányzati vagy rendőrségi jelentésre alapozta beszámolóját (amelyekről később kiderült, hogy pontatlanok).⁵⁷ Ilyen körülmények között a sajtószabadság korlátozását jelenti annak előírása, hogy bizonyítsák állításaik valóságtartalmát. A nemrégiben született *Rumyana Ivanova v. Bulgária-ügy*⁵⁸ ítéletében a bíróság azonban nem engedte meg a bizonyítás általános elvétől való eltérést. A döntés hangsúlyozta, hogy a pontatlan állítások nagyon súlyosak voltak – a megrágalmazott illetőről, akit pénzügyminiszter-helyettesnek jelöltek, azt állították, hogy „hitel-milliomos” és közeli kapcsolatba hozható adósságbehajtó cégekkel –, és egy népszerű, országos napilapban tették közzé őket. A kérelmező újságíró nem hagyatkozhatott volna két parlamenti képviselő bizalmas kijelentéseire, vagy egy olyan könyvből származó információkra, amely nem tekintendő hivatalos információforrásnak. A tényfeltáró újságírás hagyományos szabályai megkövetelték volna, hogy megbízható források segítségével ellenőrizze információinak valóságtartalmát, amit azonban elmulasztott.⁵⁹ Ahogy más döntéseiben⁶⁰ is, a bíróság itt is hangsúlyozta, hogy az egyezmény 10. cikkének 2. bekezdése – a véleménynyilvánítás szabadságának gyakorlása – „kötelezettségeket és felelősséget” ír elő a sajtó számára, ami különösen akkor bír nagy jelentőséggel, ha a sajtó konkrét, azonosítható személyek jó hírnevét támadja.⁶¹

Két döntés érdemel részletes tárgyalást, részben azért, mert a hét fős tanácsok helyett a bíróság 17 bíróból álló Nagykamarája hozta meg őket. A *Pedersen v. Denmark-ügyben*⁶² a Nagykamara megerősítette a nemzeti bíróság ítéletét, amely két televíziós

⁵⁴ *Nilsen and Johnsen v. Norway*, application no. 23118/93 (1999) 30 EHRR 878; *Standard Verlags and Krawagna-Pfeifer v. Austria* (lásd 52. jegyzet).

⁵⁵ *Pfeifer v. Austria* (34. jegyzet); *Petrina v. Rumánia* (37. jegyzet).

⁵⁶ *McVicar v. UK*, application no. 46311/99, (2002) 35 EHRR 22.

⁵⁷ *Bladet Tromsø v. Norway* (49. jegyzet); *Selisto v. Finland*, application no. 56767/00 (2006) 42 EHRR 8; *Lepojic v. Serbia*, 2007. november 6-i ítélet, application no. 13909/05.

⁵⁸ Lásd 56. jegyzet.

⁵⁹ Uo. 64–65. bek.

⁶⁰ Lásd részletesebben: *Flux v. Moldova (No. 6)*, 2008. július 29-i ítélet, application no. 22824/04, 26. bek.

⁶¹ *Rumyana Ivanova v. Bulgária* (56. jegyzet), 61. bek.

riportert ítélte el hírnévsértés miatt. A riporterek televíziós műsorokat gyártottak a *Denmarks Radio*, a nemzeti csatorna számára, melyben súlyos állításokat fogalmaztak meg egy rendőrkapitánnyal szemben. Azzal vádolták, hogy szándékosan eltüntetett bizonyítékokat, amelynek következtében tévesen ítélték el valakit feleségének meggyilkolása miatt. A bíróság kiemelte, hogy az állításokat egy népszerű televíziós műsorszámban tették közzé főműsoridőben, és azt a 12 év feletti nézők 30%-a látta. A döntés leszögezte, hogy az audiovizuális médiának sokkal közvetlenebb és erőteljesebb befolyása van közönségére, mint a nyomtatott sajtónak.⁶³ A másik fontos tényező az volt, hogy a közlés egy tényállításot tartalmazott, amely így bizonyításra alkalmas, ennek ellenére mégis kérdésként tették fel a koronatanúnak. Nem értékítélet, vagy egy már ismert ténnyel kapcsolatban tett megjegyzés volt. A kérelmező riporterek nem igazolták ezeket az állításaikat, amelyeket pedig gondosan ellenőrizniük kellett volna, és egyetlen tanú vallomásra hagyatkoztak, de annak bizonyítékát sem ellenőrizték. Az állítás nem csak azt tartalmazta, hogy a főtitst szakszerűtlenül járt el, hanem hogy súlyos bűncselekményt követett el. A másik fontos kérdés az volt, hogy egy rendőrfőkapitány, bár szintén köztisztviselést visel, mégsem kezelhető azonos módon egy politikussal, akitől elvárható, hogy jobban elviselje a kritikát és tevékenysége alapos vizsgálatát, mint a társadalmi munkát végzők vagy az átlagemberek.⁶⁴ Bár a strasbourgi bíróság – szemben az Egyesült Államok Legfelső Bíróságával – nem húz éles vonalat a köztisztviselők és a magánszemélyek között,⁶⁵ a hírneve megsértésére hivatkozó fél státusa mégis fontos tényező a rágalmazási ügyekben. A *Pedersen-ügy* nehéz „határeset” volt. Összességében úgy tűnik, helyes volt az ítélet: a rendőrkapitány jó hírnevét megtépző, igen súlyos állítás mögött a ténybeli háttér elégtelennek bizonyult.

A Nagykamara még frissebb másik döntését – melyet a bíróság hozzáállásában bekövetkezett változás jelének tekintenek, amely után a testület már kevésbé a kifejezés és a sajtó szabadsága felől közelíti meg az eldöntésre váró ügyet – sokkal nehezebb elfogadni.⁶⁶ A *Lindon, Otchakovsky-Laurens and July v. France-ügyben*⁶⁷ a bíróság 13:4 arányban úgy ítélte meg, hogy a francia bíróságok nem sértették meg az egyezmény 10. cikkét, amikor egy író, egy kiadót és egy lapkiadót elítéltek Jean Marie Le Penel, a szélsőjobboldali Nemzeti Front (Front National) párt vezetőjével szemben elkövetett (büntetőjogi) rágalmazás miatt. Az állításokat az első kérelmező által írt és a második által kiadott könyv tartalmazta, a harmadik kérelmező pedig megismételte őket, amikor újságjában, a *Libération* című lapban közzétett egy közleményt, tiltakozásul az első két kérelmezőt rágalmazásért elmarasztaló ítélettel szemben. A regény, amelyet valós események ihlettek, a Front National egy fegyveres tagjával szemben, az általa elkövetett rasszista indítatású gyilkosság miatt folyó kitalált eljárást mutatta be.

⁶² *Pedersen v. Denmark*, application no. 49017/99 (2006) 42 EHRR 24.

⁶³ Uo. 79. bek.

⁶⁴ Uo. 80. bek.

⁶⁵ Lásd a 4. pontban.

⁶⁶ Lásd a Strasbourgban 2008 októberében tartott konferenciát: www-ircm.u-strasbg.fr/seminaire_oct2008/programme_en.htm.

⁶⁷ Lásd 10. jegyzet.

Egyes részei – más állítások mellett – arra utaltak, hogy Le Pen egy „gyilkos banda feje”, felelős a hívei által elkövetett gyilkosság felbujtójaként, „egy vámpír, aki választói elkeseredettségéből táplálkozik, és néha a vérükből, ahogyan az ellenségei véréből is.” A bíróság úgy találta, hogy a regény részben politikai véleménynyilvánítás, részben – mint irodalmi mű – a művészi szabadság által védett, így a 10. cikk alapján magas szintű védelemre jogosult. Ugyanakkor a regényírók sem képeznek kivételt a kifejezés szabadságának a 10. cikk 2. bekezdésében foglalt korlátozásai alól. A tényállítás és értéktétel közötti különbségtételt alkalmazni kell akkor is, ha egy regényben valós karakterek vagy események jelennek meg.⁶⁸ A kérelmezők nem kísérelték meg igazolni a Le Pannel szembeni vádjaikat. Annak elismerése mellett, hogy a politikusok többet kötelesek eltűrni az őket érintő kritikák és támadó megjegyzések tekintetében, a bíróság úgy találta, hogy a francia bíróságok jogosan ítélték az állításokat a megengedhető határokon túllépőknek és összeegyeztethetetlennek „a mértékletesség és arányosság minimálisan elvárt szintjével.” Ennél is ellentmondásosabb, hogy a bíróság véleménye szerint a megjegyzések tartalma erőszakot gerjesztő és gyűlöletet keltő volt, így a tolerálható politikai vita határán túl esett, még akkor is, ha egy szélsőséges politikusról volt szó.⁶⁹

Nem meglepő tehát, hogy négy bíró – köztük az angol, Sir Nicholas Bratza – erőteljes különvéleményt fogalmazott meg a többségi döntéssel szemben. Álláspontjuk szerint a bíróság hibát követett el, amikor nem értékelte a mű fiktív jellegét; nem valószínű, hogy egy regény, melyet a társadalom csekély hányada olvasott, erőszakot szítson. A különvélemény úgy vélte, hogy a bíróság nem határozott meg helyes egyensúlyt a 8. és 10. cikkben foglalt jogok között, és nem tulajdonított megfelelő jelentőséget a szélsőséges politikus, Le Pen szerepének, akit már többször elítéltek erőszakra való izgatás miatt. Továbbá a könyvbeli kijelentéseket, melyek szerint Le Pen „gyilkos banda feje” és „egy vámpír...”, ténybeli alappal bíró értéktételnek kellett volna tekinteni, nem pedig pontos tényállításnak. A különvélemény meggyőzőbb, mint a többségi álláspont, amely jelentős korlátokat emelt a politikai vélemények fikciós eszközökkel való ábrázolása elé, és nyugtalanító következményekkel jár a politikai karikatúrákra és a szatirikus megnyilvánulásokra nézve. Ezen felül a bíróság túlzottan igazodott a francia bíróság döntéséhez, jóváhagyva annak értékelését, miszerint a regény kritikus szakaszait pontos tényállításokként kell figyelembe venni.

Egy másik közelmúltbeli döntés láthatóan jelzi a növekvő közömbösséget a kifejezés szabadságnak értékével szemben, legalábbis ami a jó hírnévhez való joghoz fűződő kapcsolatát illeti. A *Flux v. Moldova (No. 6) ügyben*⁷⁰ az eljáró tanács 4:3 többsége fenntartotta az állami bíróság ítéletét, amely megállapította a kérelmező újság felelősségét egy iskolai igazgató jó hírnevének megsértésében. Egy névtelen levél közlésével azt állították róla, hogy gyermekek felvétele érdekében megvesztegették. Három tanú vallomása alapján nyomós bizonyítékok álltak rendelkezésre, de a strasbourgi bíróság elutasította a kérelmet, mivel az újság nem az sajtó etikai szabályainak megfelelően viselkedett, nem vette fel a kapcsolatot az iskolai igazgatóval,

⁶⁸ Uo. 55. bek.

⁶⁹ Uo. 57. bek.

⁷⁰ Lásd 63. jegyzet.

hogy nyilatkozatot kérjen tőle, és visszautasította sértőnek tartott válasza megjelentetését. Az ítélet Bonello bíró erőteljes különvéleménye miatt említésre méltó (amelyhez másik két bíró is csatlakozott), amely azzal vádolta meg a többséget, hogy a sajtóetikát fontosabbnak tartja az igazság felderítésénél.⁷¹

Más ítéletek a kifejezés szabadsága javára döntöttek el a mérlegelést. A *Tonsbergs Blad- and Haukon v. Norway-ügyben*⁷² az állami bíróságok egy prominens üzletember magánindítványára rágalmozás bűncselekményében marasztaltak el egy regionális újságot és annak szerkesztőjét, mert egy állítást tett közzé, amely szerint az üzletember arra kényszerülhet, hogy eladja üdülőingatlanát, ami nem felelt meg a lakásokkal kapcsolatos építési előírásoknak. A történet pontatlan volt, de a helyi építési főelőadó információin alapult; az újság későbbi számai pontosították a történetet. Az állam érvelése szerint szükségtelen volt közzétenni a férfi nevét és fényképét, az állítások ráadásul a magánéletére vonatkoztak, és nem álltak összefüggésben üzleti hírnevével. A strasbourgi bíróság elutasította ezeket az érveket. Kimondta, hogy az állítás nem kizárólag az üzletember magánéletéhez kapcsolódott, mert egy közéleti szereplő mulasztása az építési szabályok betartásánál közérdekű téma. A legfontosabb, hogy a cikk megjelenésének idején alapos bizonyíték állt rendelkezésre arra nézve, hogy a helyi hatóság véleménye szerint az üzletember megszegte a vonatkozó előírásokat. Adott körülmények között a bíróság számára elegendő volt, hogy az újság megfelelő lépéseket tett a vitatott kijelentések valóságtartalmának igazolására, és jóhiszeműen cselekedett.

Ugyanerre a következtetésre jutott a bíróság a *White v. Svédország-ügyben*⁷³, amikor elutasított egy, a 8. cikk hatálya alá tartozó kérelmet. A panaszos szerint az újságok megsértették a jogait azáltal, hogy olyan állításokat jelentettek meg róla, melyek szerint bűncselekményeket követett el (többek között meggyilkolta Olof Palme svéd miniszterelnököt 1986-ban). A szerkesztők nem bizonyították az állítások valóságtartalmát, de Strasbourg is elfogadta a svéd bíróság azon megállapítását, hogy ennek ellenére komoly erőfeszítéseket tettek a valóságának igazolására; ezen felül az újságok olyan nyilatkozatokat is közzétettek, melyek elutasították White bűnösségét, és biztosították számára a lehetőséget, hogy kommentálja a cikket. A nemzeti bíróságok tehát megfelelő egyensúlyt találtak az egyezmény 8. és 10. cikkében foglalt jogok között.⁷⁴

Nehéz bármiféle általános értékelést adni ezekről az ítéletekről, azonban természetesen fontos, hogy a Nagykamara mindkét döntése elutasította azon érvelést, amely szerint az állami bíróságok ítéletei megsértették volna a 10. cikket. Néhány közülük (a *Lindon-*, a *Flux-* és talán a *Rumyana Ivanova-ügy*) azt jelezheti, hogy a bíróság jelenleg kisebb súlyt tulajdonít a kifejezés szabadságának, még a politikusok hírnevét sértő kritikával szemben is, mint korábbi, mérföldkönek számító ítéleteiben, például a *Lingens-ügyben*. A *Lindon-ügyben* a bíróság azt az álláspontot alakította ki, hogy a

⁷¹ Bonello bíró különvéleménye, 18. bek.

⁷² *Tonsbergs Blad and Haukom v. Norway*, application no. 510/94 (2008) 46 EHRR 40.

⁷³ *White v. Sweden*, application no. 42435/02 (2008) 46 EHRR 3.

⁷⁴ Lásd még: *Mamère v. France*, 2006. november 7-i ítélet, application no. 12697/03, amelyben a bíróság úgy ítélte meg, hogy a Zöld Párt szövívőjének a Nukleáris Védelem igazgatóját megrágalmazó szarkasztikus megjegyzései miatti elítélése megsértette a 10. cikket.

vita hangnemének mérséklése fontosabb még egy olyan politikus esetében is, akit magát is elítéltek már gyűjtő hatású kijelentései miatt. Más döntések – mint a *White v. Sweden*-ügyben született ítélet is – arra utalnak, hogy elhamarkodott lenne a hírnév-védelem számára kedvező, világos új irányvonalra következtetni. Úgy tűnik, a bíróság gyakorta túlzottan igazodik a nemzeti bíróságok megközelítéséhez (például a *Lindon-ügyben*), más esetekben azonban készen áll beavatkozni, különösen, ha az állami bíróságok által tényállításként kezelt közléseket véleményként határozza meg, vagy éppen fordítva (*Pfeifer-* és *Petrina-ügyek*). Annyi valóban világosan látszik, hogy a bíróság számára a jó hírnév értékelése – az egyezmény 8. cikkéből következően – lehetővé teszi, hogy korábbi döntéseitől eltérő megközelítéssel éljen. A kérdés ezáltal az, hogy vajon megfelelő egyensúly került-e kialakításra két, az egyezmény által védett jog között, és nem az, hogy szükséges volt-e egy demokratikus társadalomban – amely számára a politikai véleménynyilvánítás szabadsága létfontosságú – a 10. cikk által biztosított jogok gyakorlását korlátozni a jó hírnévhez való jog védelme érdekében.

4. A magánszférával kapcsolatos ügyek (a fényképek felhasználását kivéve)

A rágalmozási ügyekben rendelkezésre álló gazdag ítélkezési gyakorlattal összehasonlítva viszonylag kevés magánszférához (vagy bizalmas információk közzétételéhez) fűződő joggal kapcsolatos ítélet született Strasbourgban. A bíróság *Von Hannover-ügyben* hozott döntése előtti viták akörül forogtak (mint például a *Fressoz and Roire v. France-ügyben*⁷⁵ is), hogy az újságok vagy más kérelmezők a kifejezés szabadságához fűződő joguk nemzeti bíróságok általi megsértésére hivatkoztak. Az említett ügyben néhány újságíró egy, a differenciált béremelésekről szóló cikkében másolatot tett közzé a Peugeot vezetőjének jövedelemadó kimutatásáról a „Leláncolt kacsa” (*Le canard enchainé*) című kiadványban. Annak fényében, hogy ez az információ nyilvánosan hozzáférhető volt, a strasbourgi bíróság megállapította, hogy az újságírók elítélése a kifejezés szabadságához való jog aránytalan korlátozása volt. A másolatok sokszorosítása egy valóban a köz érdeklődésére számot tartó történet hitelességét erősítette meg. A bíróság ezért tulajdonított nagyobb súlyt a kifejezési szabadság értékének, és kevesebb jelentőséget a cégvezető magánszférájába való behatolásnak fizetésemelése nyilvánosságra kerülése által. Mi több, a bíróság osztotta a francia Semmítőszék álláspontját arra nézve is, hogy egy közszereplő pénzügyeinek nyilvánosságra hozatala nem érinti a magánszféra védelmét.⁷⁶

A bíróság *Tammer-*, illetve *Karhuvaara-ügyekben* meghozott döntései jól összehasonlíthatóak. Előbbiben⁷⁷ a bíróság az egyezménnyel összeegyeztethetőnek tartotta egy újságíró elítélését, amiért sértő megjegyzéseket tett egy politikai tanácsadóőre. Az illető az előző miniszterelnök politikai tanácsadója volt, és eközben viszonya is volt vele. Az újságíró véleménye szerint ezért felelősség terheli a volt miniszterelnök

⁷⁵ *Fressoz and Roire v. France*, application no. 29183/95 (2001) 31 EHRR 28.

⁷⁶ Uo. 50. bek.

⁷⁷ *Tammer v. Estonia* (ld. 39. jegyzet). Cél szerű ezt az ügyet a magánszférához való joggal kapcsolatos esetként, és nem rágalmozási ügyként kezelni, mert a közlés bizonyos mértékig igaz volt, és a bíróság is a nő magánéletébe való beavatkozást hangsúlyozta.

házasságának felbomlásáért, amelyet követően a politikussal közös gyermekét is elhagyta. A bíróság, az újságíró 10. cikkre hivatkozó kérelmének elutasításakor hangsúlyozta, hogy a nő már nem volt közéleti szereplő, és az állítások a magánéletére vonatkoztak, nem pedig a közügyekben tanúsított magatartására, továbbá a megjegyzéseket meglehetősen sértő nyelvezettel fogalmazták meg.

A *Karhuvaara v. Finland-ügy*⁷⁸ egy országos lapban megjelent cikkek után indult, amelyekben arról írtak, hogy egy parlamenti képviselő (egyben a parlament oktatási és kulturális bizottságának elnöke) férjét elítélték ittas és rendezavaró magatartása, valamint egy rendőrtiszt elleni erőszak miatt. A magánszférájában sértett képviselő pert indított az újságíró és az újság kiadója ellen, amelyben el is marasztalták őket, jelentős kártérítést ítélve meg a nő részére. A strasbourgi bíróság ítélete összetett: A *Von Hannover-döntést* követve rámutatott arra, hogy a magánélet védelmét és a kifejezés szabadságát – két, az egyezményben foglalt alapjogot – egyensúlyba kell hozni; megfelelő egyensúlyt kell teremteni a közösség és az egyén érdeke között.⁷⁹ A döntés azonban nem tisztázta, hogyan viszonyulnak ezen alapelvek az ítélet indokolása egyik korábbi bekezdésében foglaltakhoz, amelyeknek megfelelően a kifejezés szabadságának az egyezmény 10. cikk 2. bekezdésében foglalt kivételeit megszorítóan kell értelmezni, és a korlátozások szükségességét meggyőzően kell igazolni.⁸⁰ A két jog mérlegeléskor a bíróság úgy találta, hogy a parlamenti képviselő magánszférájába csak korlátozott mértékű beavatkozásra került sor, a *Tammer-üggyel* ellentétben ezúttal nem fogalmaztak meg az érintettet sértő állításokat, valamint a cikk nem tartalmazott a kérelmező magánéletére vonatkozó részleteket, kivéve, hogy ő az említett ügyekben elkövetőként szereplő illető házastársa. Ez a tény pedig már eleve közismert volt. A bíróság megjegyzése szerint a finn megyei bíróság is megállapította azt, hogy egy politikus házastársának elítélése befolyásolhatja a polgárok szavazási döntéseit, ez pedig legitímálja, közérdekké emeli a képviselő nyilvánosság előtti azonosítását. A személye ráadásul a helyi újságokban már említésre került a büntetőjogi eljárásokkal összefüggésben. Azonban a jelentős mértékű kártérítés, amit megítéltek a képviselő részére, azt mutatta, hogy a nemzeti bíróságoknak nem sikerült megfelelő egyensúlyt találniuk a két versengő érdek között.

Amikor a bíróság a magánszférát és a kifejezés szabadságát teszi mérlegre, a kulcskérdés az, hogy a média által nyilvánosságra hozott információk (vagy fényképek) közérdekek-e abban az értelemben, hogy egy általános érdeklődésre számot tartó vitában való részvételhez járulnak hozzá. Ezt az elvet számos döntésében hangsúlyozta a bíróság, mindenekelőtt az *Editions Plon v. France-ügyben*⁸¹, amelyben a bíróság elutasította a francia bíróság tiltó végzésének megerősítését bizalmas információk nyilvánosságra hozatalával kapcsolatban. Az ügyben a korábbi francia elnök, Mitterrand orvosa szerepelt, akinek megtiltották, hogy – kilenc hónappal az elnök halálát követően – nyilvánosságra hozza a beteg kórtörténetét. Amíg az átmeneti hatályú végzés

⁷⁸ *Karhuvaara v. Finland*, application no. 53678/00 (2005) 41 EHRR 61

⁷⁹ Uo. 42. bek.

⁸⁰ Uo. 37–38. bek.

⁸¹ *Editions Plon v. France*, application no. 54148/00 (2006) 42 EHRR 36. Lásd még: *Leempoel v. Belgium* (37. jegyzet) 78. bek., ahol a bíróság világosan elutasítja azon nézetet, hogy a közvéleménynek mindent joga van tudni egy közszereplő magánéletéről.

– amely az elnök halála után tíz nappal megtiltotta az egészségügyi információk közzétételét – a kifejezés szabadsága arányos korlátozásának tekinthető, a releváns körülmények több hónappal később máshogyan mérlegelendők: az idő múlásával a sajtóban megjelenő közléseknek az elnök családjára gyakorolt érzelmi hatása csökken, ugyanakkor – talán mert a kíváncsiság kevésbé a szenzációnak szól – a nyilvánosság nagyobb érdeklődésére tarthat számot annak megvitatása, hogy Mitterrand egészségi állapota miként befolyásolta elnöki tevékenységét. Egy másik francia ügyben⁸² a bíróság kimondta, hogy sérült az egyezmény 10. cikke, amikor bizalmas információk közzététele miatt elítéltek egy szerzőt. Az illető könyve a köztársasági elnök által végrehajtatott titkos megfigyelésekről szólt; a könyv szerint Mitterrand kabinetjének helyettes igazgatója ellen vizsgálat indult a magánszféra megsértésével kapcsolatos bűncselekmények miatt. A bíróság több körülménynek is jelentőséget tulajdonított: az igazgató személyének, aki bár nem politikus, mégis befolyásos közszereplő volt; a történet nyilvánosságához fűződő közérdeknek; valamint annak is, hogy az információk bizonyos mértékben széles körben ismertek voltak a nyilvánosság előtt is.

Számos fontos kérdés merült fel a bíróság *Biriuk v. Lithuania-ügyben*⁸³ közelmúltban meghozott döntésében is. A kérelmező azt állította, hogy a litván bíróságok nem biztosították a magánszférája védelméhez való jogát, mivel nevésséges összeget (2 892 eurót) ítélték meg számára egy országos lapban megjelent cikk miatt, amelyben felfedték, hogy HIV-pozitív, fűvel-fával lefeküdt, és kábítószeresek fertőzték meg. A 8. cikk erőteljesen védi a szexuális élettel kapcsolatos és az egészségügyi információkat.⁸⁴ Ami a 10. cikket illeti, a bíróság kiemelte az alapvető különbséget a demokratikus vitához hozzájárulni képes tényállítások, és „valamely személy magánéletéről tett ízléstelen állítások között”.⁸⁵ Ebben az esetben – az állam Legfelső Bíróságával ellentétben – a bíróság nem fogadta el a helyi lakosság érdeklődését a közzétételt megalapozó jogos indokként. Álláspontja szerint a kérelmezőhöz hasonló embereket elrettentené az orvosi kezeléstől, ha tudnák, hogy állapotukról beszámolhat a sajtó; ez a körülmény nagyobb súlyúnak bizonyult, mint a sajtó szabadságával szemben a magánszféra megsértése miatt alkalmazott súlyos szankciók által előidézett esetleges „megfagyasztó hatás.” A kérdés a bíróság számára az volt, hogy vajon az állami ítéletben meghatározott kártérítés arányos volt-e a kérelmező által elszenvedett hátránnyal. Végül arra a következtetésre jutott, hogy az ítélet megsértette a kérelmező 8. cikk által biztosított jogait, és az egyezmény 41. cikke alapján 6 500 euró értékben további kártérítést ítélt meg. Nehéz elkerülni azt a következtetést, amely szerint a bíróság nem vette kellő mértékben figyelembe a tagállami mozgáster doktrínáját;⁸⁶ ebben

⁸² *Dupuis v. France*, application no. 1914/02 (2008) 47 EHRR 52. Ebben az esetben a bíróság a 10. cikket az ártatlanság védelmének a 6. cikk 2. bekezdésében biztosított jogával vetette össze.

⁸³ *Biriuk v. Lithuania*, 2008. november 25-i ítélet, application no. 233373/03. Lásd még: *Armoniene v. Lithuania* [2009] EMLR 7.

⁸⁴ *Dudgeon v. UK* (Series A no 45) (1982) 4 EHRR 149 (a nagykorú személyek joga szexuális kapcsolatok létesítésére a 8. cikk fontos eleme); *Z v. Finland*, application no. 22009/93 (1998) 25 EHRR 371 (a személyes egészségügyi adatok védelme a 8. cikkben foglalt jogok gyakorlásának alapvető fontosságú feltelete).

⁸⁵ *Biriuk* (lásd 83. jegyzet), 38. bek.

⁸⁶ Uo. 45. bek.

az esetben az állami szervek bizonyosan jobban meg tudták ítélni azt, hogy mennyi a magánszféra megsértése esetén indokolt kártérítés megfelelő mértéke.

5. Fényképek publikálása

A fényképek közzétételére gyakran úgy tekintenek, mint a magánszférához való jog súlyos megsértésére, melyet bizonyos mértékben kevésbé szigorú alapelvek szabályoznak: közzétételük ugyanis általában nem gondolatokat terjeszt, hanem személyes, vagy intim információkat szolgáltat.⁸⁷ A *Von Hannover-esetben* a bíróság úgy határozott, hogy a kérelmező, a monacói hercegnő engedélye nélkül róla készített felvételek közzétételével sérültek a 8. cikk által védett jogai, mivel azok nem tartalmaznak közérdekű információkat. A fényképek a hercegnőt magánélete különböző tevékenységei közben ábrázolták, amilyen a vásárlás, lovaglás, síelés, és így kizárólag privát szféráját érintették. A hercegnő nem töltött be semmilyen köztisztviselést, ilyen értelemben magánszemély volt, akit nem lehetett „a jelenkori társadalmi nyilvánosság *‘par excellence’* szereplőjeként” meghatározni (ahogyan a német bíróságok tették).⁸⁸ A közönségnek nem fűződik törvényes érdeke ahhoz, hogy tudja, miként viselkedik magánszférájában a hercegnő, de még ha lenne is ilyen érdeke, „annak meg kellene hajlania a kérelmező magánélete hatékony védelméhez fűződő joga előtt”.⁸⁹ Noha a bíróság elismerte a német nemzeti bíróságok által gyakorolt tagállami mozgáster létét, úgy vélte, nem sikerült megtalálniuk a helyes egyensúlyt a versengő érdekek között.

Szűkítő értelmezés mellett a *Von Hannover-döntés* csak annyit mond ki, hogy egy közéleti szereplő média általi zaklatása sérti a 8. cikkben foglaltakat.⁹⁰ De a bíróság ezt követő ítéletei nem támogatták ezt a felfogást. A *Sciacca v. Italy-ügyben* úgy találta, hogy a 8. cikket sérti, ha a rendőrség a kérelmezőről – akit különböző bűncselekmények elkövetésével vádoltak meg, melyek miatt később el is ítélték – készített fényképeket a sajtó rendelkezésére bocsájtja, majd azokat közzé is teszik.⁹¹ A fényképek sajtó részére való átadásáról rendelkező jogszabály hiányában az állam képtelen volt bizonyítani, hogy a kérelmező magánszférájába történt beavatkozás „a joggal összhangban” történt, és így szükséges volt a bűnügyi vizsgálatok felőli tájékozottsághoz fűződő közérdek védelme miatt.

Szintén a 8. cikk biztosította egy meggyilkolt prefektus családjának azon jogát, hogy a férfi holttestének a képe ne jelenjen meg a *Paris-Match* magazinban. E jogot kellett mérlegre tenni az állami döntéssel szemben Strasbourghoz forduló újság 10. cikkben foglalt azon jogával szemben, hogy a valóban közérdekű eseményekről szabadon beszámoljon. A strasbourgi bíróság elutasította az újság kérelmét, bizonyos részben azért, mert a francia bíróságok által alkalmazott szankció – az emberi méltóságot és a magánszférához való jogot előnyben részesítő ítélet közzététele – nem gya-

⁸⁷ *Von Hannover v. Germany* (1. jegyzet), 59. bek.

⁸⁸ Uo. 72. bek.

⁸⁹ Uo. 77. bek.

⁹⁰ Lásd G. PHILLIPSON: The “Right” of Privacy in England and Strasbourg Compared. In A. T. KENYON – M. RICHARDSON (eds.): *New Dimensions in Privacy Law*. Cambridge University Press, 2006. 184., 210–12.

⁹¹ *Sciacca v. Italy*, application no. 50074/99 (2006) 43 EHRR 20.

korolhat jelentős „megfagyasztó hatást” a kifejezés szabadságára nézve.⁹² (A bíróság annak eldöntésekor, hogy a kifejezés szabadságát arányos mértékben korlátozták-e, számos esetben jelentőséget tulajdonított a nemzeti bíróságok által alkalmazott szankcióknak.)⁹³

Ezzel ellentétben a *Verlagsgruppe News v. Austria-ügyben*⁹⁴ a bíróság úgy vélte, hogy az osztrák bíróságok megsértették a 10. cikket, amikor végzésükkel megtiltották a kérelmező számára egy ismert fegyvergyár vezérigazgatója fényképének közzétételét állítólagos adómegkerülése és egy ellene irányuló gyilkossági kísérlet összefüggésében. A bíróság egy különvélemény mellett úgy döntött, hogy a közismert személyiség közérdekű ügyek összefüggésében nyilvánosságra hozott fényképe az egyezmény 10. cikkének védelme alatt áll. A kifejezés szabadságához fűződő jog ezúttal nagyobb súllyal bírt, mint a magánélet tiszteletben tartásának joga. A *Von Hannover-döntés* e döntéstől megkülönböztetendő, mivel ott a fényképek és az azokat kísérő szöveg nem egy közérdekű vitához járultak hozzá.

VI. Következtetések

A bíróság rágalalmazási és magánszférával kapcsolatos joggyakorlata meglehetősen fejlett. Első pillantásra az ezen ügyekben alkalmazott alapvető elvek – bizonyos mértékben a bíróság ítéleteiben való gyakori ismétlődésük miatt – egyszerűnek és megcsontosodottnak tűnnek, de ezek ismerős jellege elrejt néhány alapvető kérdést. Az első a „megfelelő egyensúly” tesztjének és a bíróság által a kifejezés szabadságával kapcsolatos korai döntéseiben (*Handyside*⁹⁵ és *Sunday Times-ügyek*⁹⁶) kifejlesztett hagyományos arányossági teszt kapcsolata. Nem tisztázott, hogy utóbbinak mekkora tere maradt a rágalalmazási és a magánszférával kapcsolatos ügyekben, amelyekben a bíróság feladta két, egyezményben foglalt jog – a magánszférához való jog, mely immár magában foglalja a jó hírnévhez való jogot is, valamint a kifejezés szabadsága – öszscheütközésének feloldása. Úgy fest, a megfelelő mérlegelés tesztje azt kívánja meg, hogy a bíróság valamennyi jog hatókörét és fontosságát az adott eset körülményeivel összefüggésben határozza meg. A hagyományos megközelítés szerint az államnak csupán azt kellett bizonyítania, hogy az alapjog – amelyre a kérelmező hivatkozik – gyakorlásába való beavatkozás arányos volt. Ez utóbbi a felfogás a megfelelő egyensúly tesztjétől eltérően kisebb jelentőséget biztosít a konkrét esetben felmerülő más jognak.⁹⁷ A megközelítés

⁹² *Hachette Filipacchi v. France*, 2007. június 14-i ítélet, application no. 71111/01, 62. bek.

⁹³ A *Hachette*-esettel összefüggésben lásd még: *Lepojic v. Serbia* (57. jegyzet – jelentős kártérítés és felfüggesztett büntetés), *Tammer* (39. jegyzet – korlátozott büntetés) és *Karhuvaara* (78. jegyzet – súlyos büntetés és kártérítés).

⁹⁴ [2007] EMLR 13. Lásd még: *Österreichischer Rundfunk v. Austria*, 2006. december 7-i ítélet, application no. 35841/02.

⁹⁵ Lásd 13. jegyzet.

⁹⁶ Lásd 40. jegyzet.

⁹⁷ Sok múlik azon, hogyan alkalmazzák az arányossági tesztet, és az államnak kell-e igazolnia, hogy nem állt rendelkezésére enyhébb korlátozó eszköz, amikor a média szabadságát korlátozta a magánülethez való jogok védelme érdekében. Lásd HICKMAN (20. jegyzet, 711–716.). E szigorú megközelítés fényében nehéz megvédeni a magánszférához fűződő jogokat a 10. cikk alkalmazásával szemben.

kiválasztása tehát különböző eredményre vezethet; a bíróságnak mielőbb tisztáznia kell ezt a fontos kérdést.

A második kérdés az, hogy mekkora mozgásteret van, illetve lehet a tagállamoknak ezekben az ügyekben. Amíg olykor (például a *Lindon*⁹⁸ és *Flux-ügyekben*⁹⁹) úgy tűnik, a bíróság – talán túlzottan is – alkalmazkodik az állami bíróságok döntéseihez, más esetben akkor is közbelép, ha érdemes lett volna az ügy megoldását az állami bírókra hagyni: jó példa erre a *Biriuk v. Lithuania-ügyben*¹⁰⁰ hozott döntés, mely a kártérítés mértékét növelte. A bíróság gyakran arra is kész, hogy tényállításként értelmezen egy rágalmozó közlést, amit korábban értékítéletnek minősítettek (vagy fordítva), így egy elfogadható állami ítéletbe is beavatkozhat: a *Pfeiffer v. Austria-ügyben* hozott döntés ragyogó példa erre. Azon állítást, miszerint a kérelmező egy „vadásztársaság” tagja volt, amely egy jobboldali újságíróat a halálba kergetett, úgy kezelte, mintha tényállítás lenne, nem pedig csak egy túlzó vagy szélsőséges vélemény, ezáltal lehetővé tette, hogy a kérelmező sikerrel hivatkozzon a 8. cikk megsértésére.¹⁰¹ Nehezen összeegyeztethető a tagállami mozgásteret doktrínájával a bíróság részéről megmutatkozó erőteljes hajlandóság a rágalmozási ügyekben közzétett állítások önálló klasszifikálására. Ugyanis előbbi elv e kérdés eldöntését fenntartaná a nemzeti bíróságok számára, és csak akkor tenné lehetővé a beavatkozást, ha azok nyilvánvalóan rossz döntést hoztak.

Hasonlóképpen komoly nehézségeket okoz a „megfelelő egyensúly” tesztjének alkalmazása azon esetekben, amelyekben a magánszféra és a kifejezés szabadsága értékének súlya körül hiányzik az egyetértés. Az egyesült államokbeli állásponttal ellentétben egyértelmű, hogy két alapvető emberi jogról van szó; az Emberi Jogok Európai Egyezménye egyiket sem tartja eleve felsőbbrendűnek, ezért ütközésük esetén a bíróságnak kell megkísérelnie egyensúlyt teremtenie közöttük. A „meghatározott mérlegelés” alapjában véve hibás, tehát ha az Egyesült Államokhoz hasonlóan a szólásszabadság elsőbbségét előíró szabályozás születne, egyébként támogatást érdemlő kérelmezők is vesztesen kerülnének ki az eljárásból. A *Von Hannover-döntéssel* szembeni ellenvetések egyike éppen az, hogy úgy tűnik, a szabályozás automatikusan elsőbbséget biztosít a hírességek magánszférájának a kifejezés és a sajtó szabadságával szemben. De a *Verlagsgruppe News-ügyben*¹⁰² hozott ítélet szerint ez a korábbi döntés helytelen értelmezése lenne. A jövőbeli esetekben a bíróságnak tisztáznia kell, hogy mely körülmények mellett élvezzi a 10. cikk védelmét egy, a közérdekű vitához hozzájáruló publikáció, még akkor is, ha tudjuk, hogy a 8. cikk alapján a magánszférához való jog is védelmet élvez. A közlés „értékén” túl fontos tényező lehet a magánszférájában sérelmet szenvedett fél társadalmi státusza (politikus, híresség vagy magánszemély), illetve, hogy életének mely elemeit tárgyalta a nyilvánosság előtt a sajtó. Egy politikus például nem hivatkozhat a *Von Hannover-döntésre* a 8. cikkben biztosított

⁹⁸ Ld. 10. jegyzet.

⁹⁹ Ld. 60. jegyzet

¹⁰⁰ Ld. 83. jegyzet.

¹⁰¹ Ld. 34. jegyzet.

¹⁰² Ld. 94. jegyzet.

jogai védelmében, ha a média olyan szexuális kapcsolatáról tár fel néhány részletet, amely veszélyezteteti közfeladata ellátásához szükséges képességeit.

Végezetül – Habermast tiszteletben tartva – kijelenthetjük, hogy az egyensúlyozásnak nem feltétlenül kell megjósolhatatlannak lennie. A bíróság meghatározott néhány olyan körülményt, amelyeket figyelembe kell venni azon esetekben, amelyekben a kifejezés szabadsága és a jó hírnévhez való jog ütközik egymással. A *Krasulya-ügyben*¹⁰³ a bíróság kifejtette, mely szempontokat veszi figyelembe: a kérelmező társadalmi pozícióját, annak a személynek a pozícióját, akivel szemben a (hírnévsértő) kritika közzétételre került, a publikáció tárgyát, azt, hogy tényállításról vagy értékítéletről van szó, a vitatott szöveg megfogalmazását, valamint a kérelmezővel szemben alkalmazott szankciót. Bizonyos körülmények között más tényezők is számításba jöhetnek: milyen lépéseket tett a kérelmező, hogy ellenőrizze a történet valóságtartalmát, kapott-e a megrágalmazott fél lehetőséget arra, hogy véleményét közzétegye, és ha egy sorozat részét képezte a cikk, akkor az egészet ismerve eltérő kép alakulhatott-e ki a megrágalmazottról. Természetesen e tényezők mérlegelése és alkalmazása következtelen is lehet. Nem segít az sem, hogy az efféle esetek túlnyomó többségét a bíróság valamelyik tanácsa dönti el, eltérő személyi összetétel mellett. Az ismerős alapelvek folyamatos ismétlése ellenére néha nehéz meghatározni, miért bíráltak el egy ügyet úgy, ahogy azt tették. De ez a bíróság szervezetének és talán összetételének a következménye, nem pedig a mérlegelési eljárás jellegéből fakadó hiba.

(magyarra fordította: Hantosi István és Koltay András)

¹⁰³ *Krasulya v. Russia*, application no. 12365/03 (2007) 45 EHRH 40.

